

Нашы юбіляры

МІХАІЛ ГАПЕЕВІЧ БУЛАХАЎ

Імя заслужанага дзеяча навукі Беларусі доктара філалагічных навук прафесара Міхаіла Гапеевіча Булахава даўно заняло сваё пачэснае месца ў сузор'і слаўнавядомых навукоўцаў краіны. Кожная новая праца вучонага— гэта чарговая настольная кніга для лінгвіста і літаратуразнаўцы, гісторыка і філосафа, настаўніка і студэнта, для кожнага, каму неаб'яковы лес роднага слова.

Аглядаючы жыццёвы і творчы шлях М. Г. Булахава, лёгка заўважыць, што ён ніколі не спыняўся на дасягнутым, а з кожным разам усё больш і больш ускладняў перад сабой задачу, усё больш настойліва і карпатліва адшукваў і запаўняў «белыя» плямы ў гісторыі не толькі беларусістыкі, але і ў цэлым усходняй славяншчыны.

Зямля Магілёўшчыны (нарадзіўся вучоны ў в. Маслякі Горацкага раёна ў сялянскай сям'і) дала юнаку сапраўды моцныя і дужыя крылы, якія імкліва неслі яго па нялёгкіх жыццёвых пуцявінах. Для сённяшніх пакаленняў навукоўцаў і уявіць няпроста, як гэта ўжо на трэцім курсе філфака Магілёўскага педагагічнага інстытута можна было адважыцца ехаць працаваць настаўнікам у Дулебненскую СШ Клічаўскага раёна, а праз колькі месяцаў (летам 1940 г.) здаць экстарнам дзяржаўныя экзамены за увесь інстытут... Зрэшты, той час быў не толькі бурлівы, імклівы, але і неспакойны. Увосень малады настаўнік стаў байцом Чырвонай Арміі. З першага і да апошняга дня Вялікай Айчыннай Міхаіл Гапеевіч— на франтах. Абарона Каўнаса ў чэрвені 1941-га, Масква, баі пад Смаленскам, вызваленне правабярэжнай Украіны, Сандамірскі плацдарм у Польшчы, нарэжце— Прага 9 мая 1945 г., дзе і сустрэў старшы лейтэнант М. Г. Булахаў дзень Перамогі.

Яшчэ на фронце, у перапынках між баямі, у франтавых шпітальных, задумваўся юнак аб аспірантурцы. Спрыяла гэтаму не толькі вышэйшая адукацыя і набыты педагагічны вопыт, але і знаёмства з жыццём розных славянскіх народаў, баявыя аперацыі і сустрэчы з палякамі, чэхамі, славакамі і інш. Таму не выпадкова, што ўжо ў снежні 1945 г., адразу ж пасля звальнення ў запас, ардэнаносец-франтавік становіцца аспірантам Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя М. Горкага па спецыяльнасці «руская мова». З першых дзён навучання ў аспірантурцы юнак выявіў незвычайныя здольнасці і працавітасць. Яго навуковы кіраўнік член-карэспандэнт АН СССР С. Р. Бархударав тады працаваў у Ленінградзе і малады аспірант стаў самым дасціпным чытачом Салтыкоўскай бібліятэкі, бібліятэкі Акадэміі навук, працаваў нават у падвалах Петрапаўлаўскай крэпасці, дзе ў час вайны і пасля захоўваліся многія кніжныя скарбы. Яшчэ да заканчэння аспірантурцы ў сакавіку 1948 г. М. Г. Булахаў залічваецца ў склад кафедры рускай мовы, а ў 1950 г. пасляхова абараняе кандыдацкую дысертацыю па лексіцы «Рэалістаў» Д. І. Пісарова. З гэтага часу і пачынаецца сапраўды апантаная праца вучонага па даследаванню розных праблем беларускага і усходнеславянскага мовазнаўства. Працуючы ў Мінскім педагагічным інстытуце, Інстытуце мовазнаўства імя Я. Коласа АН БССР, Белдзяржуніверсітэце і зноў у МДПІ імя М. Горкага, вучоны стварыў сапраўды навуковую школу гісторыкаў-моваведаў, здолеў аб'яднаць і скіраваць намаганні лінгвістаў на падрыхтоўку многіх арыгінальных прац. У выдавецтвах Мінска, Масквы, Кіева друкуюцца такія маннаграфіі і вучэбныя дапаможнікі вучонага і ў сааўтарстве з калегамі Расіі і Украіны, як «Развіццё беларускай літаратурнай мовы ў XIX—XX ст. ва ўзаемаадносінах з іншымі славянскімі мовамі» (1958), «Метадалагічныя праблемы гісторыі славянскіх» (1978), «Основные вопросы сопоставительной стилистики русского и белорусского языков» (1979), «Функционирование русского языка в близкород-

стве́нном языковом окру́жении» (1981), «Восто́чнославянские языки» (1987). Ён узначалі́ авы́шэйшых навучальных устано́у—«Курс сучаснай беларускай літаратурнай мовы» (ч. 1—3, 1957—1961), «Беларуская мова» (ч. 1—2, 1955—1958; 1968). Пры непасрэдным удзеле М. Г. Булахава выдаюцца «Нарысы па гісторыі беларускай мовы» (1957), «Русский язык» (ч. 1, 1979), пад яго кіраўніцтвам падрыхтавана першая акадэмічная «Граматыка беларускай мовы» (т. 1—2, 1962—1966). З часу заснавання (1969 г.) на працягу шасці год М. Г. Булахаў працаваў адказным рэдактарам IV серыі «Весніка БДУ», рэдагаваў і быў сааўтарам усіх васьмі выпускаў «Прац Інстытута мовазнаўства АН БССР».

Знамянальнай вяхой у жыцці як самога вучонага, так і беларускай мовазнаўчай навукі сталі 60—70-я гады. У чэрвені 1965 г. ён абараняе доктарскую дысертацыю «Гісторыя ад'ектыўнага формаўтварэння і формаўжывання ў беларускай мове», якая стала асновай унікальнага ў славянскім мовазнаўстве трохтомнага даследавання прыметнікаў у асобнай славянскай мове: «Прыметнік у беларускай мове» (1964), «Гісторыя прыметнікаў беларускай мовы XIV—XVII стагоддзяў. Сінтаксічны нарыс» (1971), «Гісторыя прыметнікаў беларускай мовы. Лексікалічны нарыс (Агульнаславянская лексіка)»—1973 г.

Тады ж вучоны пачынае працу над вывучэннем дзейнасці беларускіх і ўсходнеславянскіх моваведаў. Спачатку гэта быў невялікі спекурс па гісторыі ўсходнеславянскага мовазнаўства для студэнтаў універсітэта і педінстытута, а пазней на яго аснове выйшла кніга «Евфимий Федорович Карский. Жизнь, научная и общественная деятельность» (1981) і славыты біябібліяграфічны даведнік «Восто́чнославянские языковеды» (т. 1—3, 1976—1978), у якім, нягледзячы на складаныя грамадска-палітычныя умовы, строгую цэнзуру з боку наглядных органаў, М. Г. Булахаў даў 352 нарысы аб ўсходнеславянскіх мовазнаўцах пачынаючы з XVI ст. і заканчваючы 70-мі гадамі нашага стагоддзя. Апошняя праца атрымала бліскучыя водгукі з розных краін свету. «Цудоўна! Гэта гіганцкая праца. Вы надоўга пакінулі сваё імя ў гісторыі мовазнаўства...», «Даводзіцца здзіўляцца, як Вы спраўляецеся з такой велізарнай работай. Усе філолагі павінны быць удзячны Вам за такую каштоўнейшую працу, якая мае значэнне не толькі цяпер, але і для будучыні...» — гэтакія і падобныя эмацыянальна ўзнёслыя словы удзячнасці атрымаў аўтар ад акадэмікаў В. І. Баркоўскага, І. Ф. Протчанкі, прафесараў Ф. М. Бярэзіна, Т. І. Панько, М. А. Жаўтабруха і інш. За кароткі час у розных навуковых выданнях у СССР і за мяжой было апублікавана больш 40 (!) водгукаў і рэцэнзій, а ўвесь тыраж слоўніка ўмомант стаў бібліяграфічнай рэдкасцю.

Працуючы ў розных кнігасховішчах былога СССР і за мяжой, знаёмчыся з архівамі, рэдкімі і старадрукаванымі выданнямі мінулых стагоддзяў, Міхаіл Гапеевіч пакрысе назапашваў матэрыялы яшчэ для адной энцыклапедычнай працы—«Слово о полку Игореве» в литературе, искусстве, науке: Краткий энциклопедический словарь», якая была апублікавана выдавецтвам «Універсітэцкае» у 1989 г. У гэтай кнізе з яшчэ большай глыбіней раскрыўся талент вучонага-энцыклапедыста, строгага і скрупулёзна дакладнага даследчыка аднаго з самых славытых твораў усходнеславянскага пісьменства. М. Г. Булахаў упершыню сістэматызаваў звесткі аб першаадкрывальніку «Слова...» Мусіну-Пушкіну, перакладчыках гэтага твора на розныя мовы, пісьменніках, што выказваліся аб мастацкіх вартасцях, кампазіцыі і змесце «Слова аб палку Ігаравым», аб даследчыках помніка, дзеячых мастацтва, якія стварылі ўласныя творы па матывах шэдэўра ўсходнеславянскага пісьменства. Багата ілюстраванае, з густам аформленае, выданне гэтага слоўніка стала своеасаблівым узорам для стваральнікаў аналагічных даведнікаў пра Я. Купалу, Ф. Скарыну ў выдавецтве «Беларуская энцыклапедыя».

Сваё сямідзесяціпяцігоддзе прафесар М. Г. Булахаў сустрэкае за рабочым сталом, у клопатах пра новыя кнігі па гісторыі беларускай мовы. Па-ранейшаму дзверы яго кватэры адчынены для дыпломнікаў і аспірантаў, кожную раніцу прыносіць паштальён усё новая і новая лісты. У іх словы удзячнасці вучонаму, просьбы даць кансультацыю, напісаць навуковы водзлы, запрашэнні выступіць на навуковых канферэнцыях... Няхай жа не слабее рука майстра, ясным і чыстым будзе розум! Моцнага Вам здароўя, Міхаіл Гапеевіч, новых творчых удач і адкрыццяў, шчырых і самаадданных вучняў і удзячных чытачоў!

М. Р. Прыгодзіч.